

Negyedszázad akadémiai népzene gyűjtései*

Az online adatgyűjtemények ismertetése

Riskó Kata

A Magyar Tudományos Akadémián 1934-ben, Bartók Béla vezetésével indult meg a magyar népi dallamok régóta tervezett tudományos kiadásának előkészítése. Bartók távozása után, 1940-től Kodály Zoltán irányította a munkát.¹ A második világháború után újrainduló műhely számára mérföldkövet jelentett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1949. márciusi rendelete, amely 200.000 Ft-ot különített el a „Nagy Magyar Népdalgyűjtemény” kiadására.² A növekvő létszámú szerkesztőség 1951-ben adta közre *A Magyar Népzene Tára* első, *Gyermekjátékok* című kötetét, 1953-ban pedig a *Jeles napok* című másodikat.³ 1953. augusztus 1-jén a munkacsoportot MTA Népzene Kutató Csoport néven újjáalakították, ezzel rendezett intézményi kereteket és stabil finanszírozást kapott, feladatköre pedig többek között a népzene gyűjtésével, a gyűjtések központi szervezésével és archiválásával, valamint tudományos kutatással bővült.⁴ A kezdettől Bartók mellett dolgozó Kerényi György, a Népzene Kutató Csoport osztályvezetője már 1940-ben felhívta a figyelmet a központilag szervezett népzene gyűjtés szükségességére, rámutatva arra, hogy a kiadás számára akkor összegyűjtött mintegy 14.000 népi dallam a határon kívüli és belüli magyar falvaknak mindössze 4%-ából származik.⁵ A tudományos dallamösszkiadás szerkesztése mellett meginduló népzene gyűjtés az MTA Népzene Kutató Csoport megalakulása után intenzív és jól szervezett gyűjtőmunkával folytatódott, amely – részben a magnetofon bevezetésének köszönhetően – a már eltűnőben lévő népzenei hagyomány gazdag dokumentálását eredményezte.⁶

Ez az online felület *A Magyar Népzene Tára* akadémiai szerkesztőségének, illetve az MTA ebből alakuló Népzene Kutató Csoportjának kivételesen gazdag népzene gyűjtő munkáját mutatja be a második világháború utáni mintegy két és fél évtizedben. Az intézményt ebben az időszakban Kodály Zoltán, illetve Kodály 1967-ben bekövetkezett halálától

* A projekt az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

¹ Richter Pál: „A 200 éves Magyar Tudományos Akadémia és a népzene kutatás.” *Magyar Tudomány* 186/2 (2025. február), 245–255., 246–251.

² A VKM 239.224/1949/VI. számú, 1949. május 25-i rendelete. MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Gyűjtemény irattára, jelzet nélkül.

³ Kerényi György (sajtó alá rendezte): *Gyermekjátékok*. Bartók Béla–Kodály Zoltán (szerk.): *A Magyar Népzene Tára I.* Budapest: Zeneműkiadó, 1951.; Kerényi György (sajtó alá rendezte): *Jeles napok*. Bartók Béla–Kodály Zoltán (szerk.): *A Magyar Népzene Tára II.* Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953.

⁴ Szalay Olga: *Kodály, a népzene kutató és tudományos műhelye*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004. 296–302.

⁵ Kerényi György: „A magyar népdallamok teljes gyűjteménye.” *Énekszó* 7/4 (1940. február), 700–701.

⁶ Az MTA Népzene Kutató Csoportjának működéséhez lásd többek között Richter Pál–Rudasné Bajcsay Márta (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 2003 I. Tanulmányok az MTA Népzene Kutató Csoport megalakulásának 50. évfordulójára*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézete, 2003. kötetben megjelent tanulmányokat, továbbá Szalay, *Kodály, a népzene kutató*, i. m., 271–356.

1969-ig Rajeczky Benjamin igazgatta. A projekt az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában őrzött elsődleges források feldolgozásán és rendszerezésén alapul. A célkitűzésben jelentős szerepet játszott egy újonnan feldolgozott forráscsoport, nevezetesen az MTA Népzene kutató Csoport népzene gyűjtéseiről beszámoló kiküldetési jelentések három doboznyi gyűjteményi egysége. A kutatás ugyanakkor a népzenei hangfelvételekre, lejegyzésekre, filmekre, fotókra, gyűjtőkönyvekre egyaránt támaszkodva rekonstruálja a gyűjtéseket, és kitér a Népzene kutató Csoport munkájának előzményeire, az 1945 és 1953 közötti időszakra is. A honlapon publikált táblázatos adatgyűjtemények időrendben tárják fel a gyűjtések sorát, összegyűjti és rendszerezi a jelenleg elérhető források, köztük újonnan feldolgozott forráscsoportok adatait.⁷ Az 1739 kiküldetési jelentés katalógusa komplex információt nyújt a jelentésekben tárgyalt, 1953 és 1968 közötti gyűjtések forrásairól, míg az akadémiai népzene gyűjtéseket bemutató bővebb adattábla ez időszak minden olyan népzenei gyűjtésének dokumentálására törekszik, amely az MTA Népzene kutató Csoportjához köthető. Mindkét adatgyűjtemény lehetőleg a teljes forrásanyag adataival együtt mutatja be ezeket az eseményeket. A két táblázatot az 1945–1953 közötti akadémiai gyűjtések kisebb adattáblája egészíti ki. Ezeknek az éveknek az elkülönítését az intézményi háttér különbözősége indokolja, amelyből fakadóan a gyűjtések módszere, valamint a rendelkezésre álló – szerényebb – forrásanyag is jelentősen eltér a későbbi korszakokétól.

I. Kiküldetési jelentések

A dokumentumok fizikai jellemzői és rendszerezése

A Népzene kutató Csoport népzenei gyűjtőmunkájának újonnan feltárt, értékes dokumentumai a kutatók által írt kiküldetési jelentések, amelyek az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában maradtak fenn. Az anyag hosszú ideig Olsvai Imre (1931–2014) népzene kutató intézeti iratgyűjteményében volt. A Csoporttal már annak alapításakor, zeneakadémiai hallgatóként együttműködő Olsvai 1958-tól 1998-as nyugdíjazásáig az intézmény, illetve a jogutód Zenetudományi Intézet kutatójaként dolgozott, de később is rendszeresen bejárta oda. Munkahelyi anyagai közül 2023-ban három papírdoboz került elő, amelyek a Népzene kutató Csoport belső és külső munkatársainak az 1953. augusztus és 1968. december között leadott kiküldetési jelentéseit tartalmazták. A gyűjtők a terepmunka előtt kiküldetési rendelvénnyel kapták meg az elvégzendő gyűjtés helyét, célját és időtartamát, ami egyúttal igazolásként is szolgált a hatóságok felé, az út után pedig kiküldetési jelentésben számoltak be eredményeikről. A Népzene kutató csoport adminisztrációja a jelentéseket havonkénti

⁷ A források jelentős hányada elérhető a Hungaricana Népzenei Gyűjteményben, a Hungarica Képcsarnok fotótárában, illetve a Néptánc Tudástárban.

<https://www.hungaricana.hu/hu/adatbazisok/zti/>,

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6IIRJUFVTPShGb3RcdTAwZjMpliwjZmlsdGVycyI6eyJTT1VSQ0UiOlsiS1RfWIRJl19fQ>, <https://neptanctudastar.abtk.hu/hu>.

egységekbe, ezeket pedig félévenkénti vagy évenkénti dossziékba rendezte, ugyanakkor nem látta el jelzetekkel, és nem vette fel az iratállományba. A dossziékat – amik közül többet becsomagolva és madzaggal átkötve helyeztek dobozba – és a bennük őrzött jelentéseket állapotuk alapján évtizedek óta nem forgathatták, talán már azóta, hogy a Népzene kutató Csoport 1970-ben a Magyar Tudományos Akadémia székházából a budai Várba költözött.

Az egy-egy évet vagy félévet összefogó dossziék havonkénti egységekben 1353 jelentéscsomagot, összesen 1739 kiküldetési jelentést tartalmaznak. Ezen kívül hat további irat, nevezetesen a jelentésekhez csatolt levél található az anyagban. A jelentéseket a csoport munkatársai a keltezés alapján lényegében azonnal a gyűjtés után megírták, és a költségek elszámolása érdekében általában a külső gyűjtők is hamar elkészítették. A leadott iratokat a Népzene kutató Csoport adminisztrációjában egy borítóként szolgáló kettéhajtott lapba helyezték, amelyre rávezették az út időpontját, a kiküldött nevét és a bejárt településeket. Amennyiben egy úton többen vettek részt, mindegyikük írt jelentést. Ezeket – kevés kivétellel – egy borítóba tették, így az egy úthoz tartozó jelentések egy jelentéscsomagot képeznek. A kialakított struktúrában kivétel, hogy 1964. augusztus és december között az iratokat – az itt 1175–1192 közötti sorszámmal ellátott jelentéseket – nem rakták borítóba, illetve hogy az 1960-as években gyakran csak a gyűjtés évét és hónapját tüntették fel a borítón.

A jelentések tartalmi felépítése

A jelentések részben géppel, részben kézzel írottak, terjedelmük néhány sor vagy akár több oldal is lehet. A szerző neve szinte minden jelentésen szerepel, és a legtöbb dokumentumot keltezték is. Amíg a jelentések nem kapnak végleges irattári jelzetet, addig elsősorban ezek alapján az adatok alapján azonosíthatók. A gyűjtők rendszerint megadták a gyűjtés kezdő és záró időpontját, megnevezték a településeket, ahol gyűjtöttek, és feltüntették a gyűjtött dallamok számát – ez utóbbi elvárás volt, hiánya esetén olykor erre vonatkozó utólagos megjegyzést tartalmazó széljegyzetet találunk a jelentésen.⁸ Gyakran a gyűjtőút célját is rögzítették, feltárva ezzel a Népzene kutató Csoport gyűjtőmunkájának irányait és módszerét.

Az eredményekről szóló beszámolók sokszor olyan összefüggésekre, jelenségekre mutatnak rá, amelyek a gyűjtés más dokumentumaiból nem egyértelműek. Bizonyos esetekben például csak a jelentésből derül ki, hogy az adott szokás és szokásdallam még az élő hagyomány része volt a gyűjtés helyszínén.⁹ Különösen fontosak a jelentések

⁸ Pl. Kiss Lajos 1953. október 27-én kelt jelentésén, Katanics Mária 1955. augusztus 23–26. közötti gyűjtéséről írt datálatlan jelentésén, Szabó Andorné 1957. szeptember 12–21. közötti gyűjtéséről írt datálatlan jelentésén.

⁹ Így például a *Jeles napok* jegyzetanyagába még bekerülhetett az 1953 novemberében Kerényi György, Kertész Gyula és Fonay Tibor közös terepmunkáján gyűjtött rigácsi regölés adata. Sem ott, sem a regölés felvételének utólag, 1955 júliusában Katanics Mária által készített lejegyzésén nem szerepel azonban a Kerényi jelentésében rögzített tény, hogy a gyűjtés idején még gyakorolták a szokást. Kerényi, *Jeles napok*,

abból a szempontból, hogy – a gyűjtések más dokumentumaival szemben – negatív eredményekről is informálnak. A gyűjtők számos alkalommal megnevezték azokat a településeket is, ahol próbálkoztak, de nem jártak sikerrel, akár általánosságban, akár kifejezetten a keresett dallamokra, dallamtípusokra, szokásokra vagy más jelenségekre vonatkozóan. Így egy-egy dallamról vagy szokásról azt is megtudjuk, hogy az egy adott területen hol nem volt ismert a gyűjtés idején. Ezen túlmenően, amíg az Archívum bizonyos kéziratos gyűjteményi egységei nincsenek teljes mértékben katalogizálva,¹⁰ a jelentésekből tájékozódhatunk legkönnyebben olyan gyűjtésekről, amelyeken nem készült hangfelvétel. Mindezek révén az újonnan feldolgozott kiküldetési jelentésekből a Népzene kutató Csoport gyűjtőtevékenységének az eddiginél pontosabb és részletesebb térképe rajzolódik ki.

A beszámolók jellege

A jelentések szövege írójuk egyéniségétől, tudásától és tapasztalataitól függően hosszabb vagy rövidebb, általánosabb vagy konkrétabb, szakszerűbb vagy kevésbé szakszerű. Az 1739 jelentés összesen 169 személytől származik, akik közös gyűjtőút esetén is túlnyomórészt külön jelentést írtak. Az osztályvezető Kerényi György jelentései például elsősorban útleírások, amelyek kitérnek a gyűjtés során jelentkező problémákra, a további gyűjtések szempontjából is fontos tapasztalatokra, megnevezik a munkát támogató helyeket, az eredmények közül pedig a legfontosabbakat emelik ki. A szintén nagy gyűjtői tapasztalattal rendelkező Kiss Lajos ezzel szemben zenei stílusrétegek, illetve a hozzájuk kapcsolódó szokások alapján, számszerű bontásban mutatta be a gyűjtött dallamokat, a gyűjtés körülményeiről, céljáról, sikerességéről viszont szószavúan és személytelenül írt. Hogy még néhány példát említsünk a Csoport munkatársainak köréből, Szomjas-Schiffert György jelentései olvasmányosabb, de rövid összefoglalások a túlnyomórészt a Kiskunságon végzett terepmunkák céljáról és eredményeiről, míg Mathia Károly és különösen Paulovics Géza jelentései bizonyos saját, állandó sablont követve közlik a legszükségesebb adatokat, ugyanakkor ők azok, akik általában az adatközlőket is szisztematikusan felsorolják. A legszínesebb beszámolókat a viszonylag kezdő gyűjtőknek, illetve gyakran a nőknek köszönhetjük. Az 1954-től a Népzene kutató Csoportban dolgozó, eredetileg zenetanár Lévainé Gábor Judit jelentéseiben éppúgy jellemzőek az élményszerű leírások, mint a szintén zenetanár Szabó Andorné Szojka Annáéiban, illetve Schnöller Máriaéiban. Bár ezek a beszámolók, különösen a külső megbízottaké gyakran pontatlanok a gyűjtés fő adatainak feltüntetésében, értékes információkat nyújtanak a gyűjtés mindennapjairól, nehézségeiről, a bejárt településekről, lakóik életmódjáról, szófordulatairól. Ilyen

i. m., 1159.; „Eljöttünk, eljöttünk...” Regölés. Gyűjtötte Kerényi György, Rigács (Veszprém), 1953. november. Lejegyezte Katanics Mária, 1955. július. ZTI_AP_00827b.

¹⁰ Ezek közül legfontosabb a mintegy 80.000 hangfelvétel nélküli dallamadat nem zenei beosztású, úgynevezett leltári rendje. Az Archívum gyűjteményi egységeiről lásd Richter Pál: „Analóg felvétel – digitális adat. A Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívuma.” In Kiss Gábor (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 1978–2012*. Budapest: MTA BTK Zenetudományi Intézet, 2014. 177–194.

szempontból hasonlóak, bár a rutin és szaktudás hiányát jobban tükrözik az egy-egy terepmunkát mintegy gyakorlatként teljesítő főiskolai hallgatók jelentései is. A kifejezetten a magnetofon kezeléséért felelős munkatársak – így Kertész Gyula, Kammerer László, Sztanó Pál – beszámolóit a technikai munkára fókuszálnak, a gyűjtést helyben segítők és előkészítők pedig igen szűkszavú, olykor csak a munka napjaira és helyszínére vonatkozó jelentéseket adtak le. A gyűjtők között olyanokat is találunk, mint Nagy László költő, aki a szülőhelyén végzett gyűjtésben vett részt, Csanak Dóra, az MTA vélhetően alkalmi érdeklődőként csatlakozó kéziratárósa, és több külföldi vendég, akik a magyar néphagyományba és népzene kutatásba szerettek volna bepillantást nyerni. Általánosságban elmondható, hogy míg az első évek jelentései a gyűjtés újraindulásának, a vidék és a népkultúra második világháború utáni feltérképezésének friss élményét érzékeltetik, az 1960-as években, mikor a gyűjtések korábbi lendülete is alábbhagyott, a jelentések lényegesen tömörebbé és sematikusabbá váltak.

II. A jelentések katalógusa

A kiküldetési jelentések metaadatai

Az „MTA Népzene kutató Csoport kiküldetési jelentések 1953–1968” nevű adatgyűjtemény az újonnan feldolgozott és katalogizált kiküldetési jelentések adatait tartalmazza, emellett közli az adott gyűjtésekhez tartozó, az Archívumban fellelhető további források jelzeteit is. A táblázat első, a fejlécben barna színnel elkülönített egységében találjuk a kiküldetési jelentésekre vonatkozó információkat. Mivel a jelentéseket valószínűleg beérkezésük szerint rendezték, a jelentéscsomagok sorrendje nem tükrözte pontosan a gyűjtések időrendjét, és inkább azok befejezésének, mint kezdetének időpontjával függött össze. Az újonnan kialakított sorrend lehetőség szerint a gyűjtések, illetve kiküldetések időrendjét követi elsősorban a kezdődátum, másodsorban a végdátum alapján. Ezt az elvet ugyanakkor nem lehet teljes következetességgel végigvinni, mert a gyűjtés ideje nem mindig ismert pontosan. A jelentések új sorrendje tehát az iratok feldolgozásának és különböző forrásokkal való egybevetésének eredménye, amit a táblázat második, zöld fejléccel jelölt egysége összegez.

A jelentéscsomagok száma egy ideiglenes azonosító, amely a táblázatban való keresést, illetve az egyes csomagok áttekintését segíti addig, amíg a kiküldetési jelentések végleges gyűjteményi jelzete nem kapnak. A következő két oszlop – „A kiküldetési jelentés borítóján jelzett idő” és „A kiküldetési jelentés borítóján jelzett település” – változatlanul közli a borítón feltüntetett, a gyűjtésre vonatkozó adatokat, ami az eredeti dokumentumokban való keresést és az egyes jelentéscsomagok azonosítását segíti. A jelentés írójának nevét és a keltezést a táblázat az iraton található formában közli, szögletes zárójelben feltüntetve az esetleges kiegészítéseket. A sorok színárnyalattal történő megkülönböztetése mindössze a jelentéscsomagok áttekinthetőségét könnyíti.

A népzenei gyűjtések adatai

A táblázatos adatgyűjtemény második, zöld fejléccel jelölt egysége a kiküldetési jelentésekben dokumentált népzene gyűjtések adatait tartalmazza. Bár a kiküldetési jelentések túlnyomó többségét népzene gyűjtési célú utazásokról írták, vidéki konferenciákról, könyvtári, múzeumi vagy levéltári kutatómunkáról készített beszámolók is szerepelnek köztük. A gyűjtési adatokat tartalmazó oszlopok tartalma a népzene gyűjtésekre vonatkozik, beleértve azokat az utakat, amelyek során múzeumi vagy könyvtári kutatás mellett végeztek terepmunkát is. Ez a második táblázategység a jelentések leíró adatait közlő elsővel szemben különböző források feldolgozásán, összevetésén, azaz kutatási eredményeken alapul, így nem tekinthető véglegesnek. A gyűjtési adatok részben a jelentésekből, részben más forrásokból származnak. Előfordul például, hogy a jelentés nem tüntet fel minden települést, ami a hozzá kapcsolható lejegyzésekben, vagy a hangfelvételek dokumentációjában szerepel. Olykor a gyűjtés idejét sem ezek az iratok közlik a legpontosabban. Számos más esetben viszont a jelentések hoznak adalékokat a gyűjtés idejére, a bejárt településekre, vagy a résztvevők teljes névsorára vonatkozóan. A bizonytalan adatokat a táblázatban kérdőjel jelzi, a forrásokból következtetett adatokat szögletes zárójel fogja közre.

A gyűjtő neve az adott személy nevének legjellemzőbben használt, egységesített formájában szerepel. A népzene kutatásban bevett módon a táblázat megkülönbözteti a gyűjtés helyét a népzenei adat érvényességi területétől, azaz attól a településtől vagy tájegységtől, ahonnan az adatközlő származik, illetve ahol az adat a hagyomány részének tekinthető. Egyes esetekben mindkettőtől különbözik az adatközlő lakóhelye. Így például bukovinai székelyek esetében előfordul, hogy a felvétel Budapesten készült, az énekes bukovinai származású, de a második világháborút követően a Dél-Dunántúlon telepedett le. A helynevekben sok a bizonytalan adat, mert a gyűjtők olykor nem településnevet, hanem kistájat, környéket említenek. Különösen a máshonnan származó adatközlők kapcsán találkozunk olyan esetekkel, hogy a gyűjtő csak azt jegyezte fel, melyik erdélyi vagy felvidéki megyéből való az illető, sőt akár csak annyit: erdélyi, székely, felvidéki. A csoportos gyűjtések esetében a gyűjtés idejét és a bejárt településeket is különbözőképpen rögzíthette egy-egy jelentéstevő. Az eltérések oka az egyszerű pontatlanságon túl az is lehet, hogy a gyűjtők különbözőképpen – utazással vagy anélkül – értelmezték a terepmunka kezdő- és végdátumát. Megtörtént az is, hogy egyik gyűjtő csak bizonyos településeket emelt ki a beszámolójában, vagy nem szólt azokról a településekről, ahol nem jártak sikerrel. Ugyanakkor mivel a környék hatékonyabb feltérképezése érdekében a gyűjtőcsapat gyakran szétvált, a gyűjtés helyszínei ténylegesen is eltérhettek egymástól. A településnevek az adatgyűjteményben a nyilvánvaló hibák javításával, de jellemzően az eredeti dokumentumokban rögzített változatban szerepelnek, ezért a 20. században átnevezett vagy átalakított települések különböző nevei egyaránt jelen lehetnek a táblázatban.

Az archívumi források adatai

A fejlécben kék színnel jelölt táblázategység a gyűjtésekhez tartozó más források – hangfelvételek, fényképek, filmek, lejegyzéseket tartalmazó gyűjtőkönyvek – jelzetét tartalmazza. Az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában a hangfelvétel jelzete alapján további források, nevezetesen hangfelvételi jegyzőkönyvek, lemezmásolatok, lejegyzések találhatók, így a jelentések, illetve a vonatkozó gyűjtőutak és a hanghordozók összekötése archívumi adatok sorához kapcsolja az eddigieket. A táblázategység megkísérli a gyűjteményben őrzött fényképek adatainak hozzárendelését is az egyes gyűjtésekhez és a hangfelvételekhez. Ez azonban nem lehet teljes, mert a gyűjtemény fényképállományának egy része hiányosan vagy egyáltalán nem adatolt. Amint azt a következő oszlop mutatja, a Népzene kutató Csoporthoz viszonylag kevés filmfelvétel köthető ebben az időszakban. Az archívum 1965 előtti néptánc- és népzenei filmfelvételeinek nagy része a Népművészeti, illetve Népművelési Intézetben készült, és 1965-ben került az akadémiai csoporthoz. Az adatok egyeztetése során az is kiderült, hogy néhány, a jelentésekben említett film jelenleg lappang.

A gyűjtőkönyvek nemcsak jegyzetelésre, hanem tisztázott lejegyzések rögzítésére is szolgáltak. Annak fényében, hogy az MTA–ELTE HTK Zenetudományi Intézet Népzenei és Néptánc Archívumában bizonyos kéziratos gyűjteményi egységek még nem kereshetők, a kutatásban eddig háttérbe szorult gyűjtőkönyvek különösen értékesek lehetnek, hiszen segítségükkel olyan gyűjtések is nyomon követhetők, amelyeken nem készült hangfelvétel. Az archívumban őrzött összesen kb. 1200 gyűjtőkönyvből korábban csak Kiss Lajos 207 gyűjtőkönyvét katalogizálták, így a gyűjtőkönyvek és a jelentések egyeztetésével egyúttal a többi gyűjtőkönyv katalogizálása is megtörtént.

III. Az akadémiai népzene gyűjtések összesítő táblázata

Az akadémiai népzene gyűjtéseket bemutató bővebb – és tovább bővíthető – táblázat időrend szerint illeszti be a kiküldetési jelentések közé azokat a gyűjtéseket, amelyekről nem készült jelentés, de amelyek a hangfelvétel vagy más dokumentum alapján azonosíthatók és valamilyen módon az MTA Népzene kutató Csoporthoz köthetők. Így közel teljes képet kaphatunk arról, hogy a megjelölt korszakban milyen népzene gyűjtéseket végeztek a Népzene kutató Csoport megbízásából. Ez az adatgyűjtemény rávilágít a kiküldetési jelentések fontos szerepére a gyűjtések időrendi rekonstrukciójában. A kéziratos lejegyzésekből egyrészt csak azok teljes feldolgozásával lehetne a gyűjtések sorát rekonstruálni. Másrészt az archívumban nincsenek elkülönítve az intézmény saját gyűjtései azoktól az adatoktól, amelyek később kerültek át más intézményből, elsősorban a Népművészeti, illetve Népművelési Intézetből, esetleg a Néprajzi Múzeumból vagy például a Kolozsvári Folklór Archívumból. Ez áll annak hátterében is, hogy az 1953. augusztus 1. előtti akadémiai vonatkozású népzene gyűjtések sorát csak jóval kevésbé megbízhatóan, számos bizonytalansággal

lehet – mintegy kísérletképpen, a kutatás segédanyagaként – összeállítani szórványos adatokból, elsősorban az alapján, hogy az adott gyűjtő az adott időszakban az Akadémiához kötődött-e. A kiküldetési jelentésekben dokumentált terepmunkák viszont a Népzene kutató Csoport alapításától kezdve körülbelül az évtized végéig igen jól körülhatárolják az akadémiai népzene gyűjtéseket. Ezt igazolják a fennmaradt gyűjtőkönyv-sorozatok is, amelyek egy-egy gyűjtőhöz fűződnek, így nyomon követhetők bennük az illető terepmunkái. Az ismert gyűjtőkönyvek lényegében teljesen lefedik az adott gyűjtőnek a jelentésekben dokumentált gyűjtéseit, és csak kivételes esetben találunk bennük egy-egy olyan gyűjtési alkalmat, amiről a jelentésekből nem értesülünk. A vizsgált időszakot illetően a hangfelvételek is összhangban vannak a jelentésekkel. A jelentésekben nem dokumentált népzenei hangfelvételek többségét Budapesten, az Akadémia stúdiójában rögzítették, általában előkészítő terepmunkákat követően. Kiküldetési jelentés tehát nem volt indokolt, ennek ellenére egyre inkább jellemző volt, hogy e gyűjtésekről is írtak beszámolót.

Az 1950-es években a gyűjtemény eredeti hangfelvételeit lényegében mind a csoport munkatársai vagy külső gyűjtői készítették. Ebből az időszakból is vannak felvételek az archívumban más gyűjtőktől, ezeket azonban rendszerint jóval később másolták át, így magasabb jelzetszámot kaptak. Az 1960-as években némiképp fellazult ez a rend. Azok közül a gyűjtések közül, amelyekről nem készült jelentés, nem mindig lehet egyértelműen megállapítani, hogy akadémiai megbízásból vagy akadémiai közreműködéssel készültek-e. Így például az 1960-as évek első felében szoros együttműködést fedezhetünk fel a Népzene kutató Csoport és a Népművelési Intézet Martin György által vezetett tánc kutató műhelye között¹¹, már azelőtt, hogy 1965-ben, az utóbbi elsorvasztása után Martin, valamint Lányi Ágoston a Népzene kutató Csoporthoz került volna.¹² Erre azonban olykor csak a gyűjtésen készült magnetofonfelvételnek az akadémiai gyűjtések sorába szorosan illeszkedő jelzetszáma utal. A táblázatos adatgyűjtemény a kérdéses esetekben inkább tágabbra vonja az Akadémiához kapcsolt gyűjtések körét.

A nagy vonalakban kronologikusan rendezett kiküldetési jelentések jól érzékeltetik a gyűjtések időbeliségét, és rámutatnak a teljes körű gyűjtés rekonstrukció szükségességére. Az elsősorban kutatási célra készült adatgyűjtemények segítik, hogy a második világháborút követő évtizedek akadémiai népzene gyűjtései átfogóbb összefüggésben legyenek vizsgálhatók, és lehetőséget nyújtanak a gyűjtések mögött meghúzódó kutatói szándékok, módszerek és tapasztalatok vizsgálatára. Ezáltal az nemcsak a terepmunkák dokumentálását végzik el, hanem hozzájárulnak a korszak népzene kutatásának működéséről és szemléletéről alkotott kép árnyalásához.

¹¹ A Népművészeti Intézet, illetve 1958-tól Népművelési Intézet néptánc kutató tevékenységéről lásd Martin György: „Beszámoló a Népművészeti- és Népművelési Intézetben végzett tánc kutató munka eredményeiről.” *Ethnographia* 76/2 (1965), 251–259.

¹² Szalay, Kodály, *a népzene kutató*, i. m., 344.